

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості міжособистісних відносин в сім'ях, які виховують дітей з
розладами аутистичного спектра

Виконала студентка групи СО-4 (1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дудчик Ольга Олександрівна
Керівник: А.В. Турубарова
Рецензент: Турбан Вікторія Вікторівна
Нормоконтроль _____ Юлія КЛЮЧКОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 36 с., 3 табл., 4 рис., 42 джерела, 5 додатків.

Об'єкт дослідження: міжособистісні стосунки у сім'ї.

Предмет дослідження: особливості міжособистісних відносин в сім'ях, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення, аналіз та узагальнення теоретичного матеріалу); емпіричні (метод експерименту, тестування); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Виховання особливої дитини залишає відбиток на усіх сферах життя її батьків. Міжособистісні відносини в сім'ях, в яких виховується дитина з особливими потребами мають свою специфічність. Це стосується й сімей, які виховують дитину, яка має розлади аутистичного спектра. Зазвичай, вся увага сконцентрована на дитині, а стосунки батьків відводяться на другий план. Через дитино центризм відмічаються наявності як позитивних так і негативних проявів в міжособистісних відносинах в сім'я, які виховують дитину з розладами аутистичного спектра.

МІЖОСОБИСТІСНІ ВІДНОСИНИ, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА, ВИХОВАННЯ, АУТИЗМ, СІМ'Я ДИТИНИ.

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що все більше українських сімей зустрічаються з таким порушенням як розлади аутистичного спектра. Виховати дитину з аутизмом – важке завдання, яке може погіршити якість міжособистісних стосунків в сім'ї. Щоденні стреси, втома та відчуття відчаю можуть призвести до того, що сім'я як фундамент для розвитку дитини перестане бути для неї комфортною та погіршить її емоційний стан. У сім'ях, де зростає дитина з порушеннями розвитку, зокрема, з розладами аутистичного спектра, існує тенденція до розлучень та погіршення сімейних відносин між подружжям. Часто батьки дітей не витримують напруги від складнощів виховання та розвитку дітей з розладами аутистичного спектра та залишають сім'ю.

Дослідженням міжособистісних відносин в сім'ї займалися багато науковців. Вони вивчають стійкість та стабільність шлюбу, особливості життєвого циклу сім'ї розглядають демографічні проблеми сім'ї (народжуваність, потреба в дітях) та торкаються проблем сімейної конфліктології та сексології, тощо. Серед цих науковців: А. Антонов, І. Бестужев-Лада, В. Борисов, І. Герасимова, І. Голод, В. Голофаст, Л. Гордон, Т. Гурко, С. Дармодьохін, Є. Клопов, І. Кон, Н. Малярова, М. Мацковська, В. Ружжо, В. Сисенко, А. Харчов, Є. Черняк та ін.

Проблема аутизму висвітлювалася і вивчалась в науковій, медичній, психологічній і педагогічній літературі на протязі багатьох століть. Наукова розробка проблеми аутизму в пострадянському просторі, пов'язана з іменами видатних психіатрів, педагогів, дефектологів та психологів: Е. Блейлер, Д. Гіляровській, К. Лебединська, О. Нікольська, Н. Озерецький. В останнє десятиріччя в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою як вченими, так і практиками. Можна виділити наступні імена вчених: Т. Ілляшенко, С. Конопляста, К. Островська, В. Рахманов, М. Рождественська,

Т. Скрипник, С. Трикоз, М. Химко, Д. Шульженко та інші. Всі ці вчені розглядають особливості розвитку та симптоматику дітей з розладами аутистичного спектра.

Проблемі міжособистісних відносин в сім'ях, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра вивчали такі науковці: К. Арбатська, О. Єфимова, Г. Кукуруза, К. Островська, В. Рахманов, Л. Руденко, Т. Тесленко, М. Федоренко, М. Химко, В. Шевчук, О. Югова та інші. Вчені підкреслюють специфічність сім'ї, яка виховує дітей з розладами аутичного спектра.

На сьогодні актуальним є дослідження проблеми міжособистісних відносин між батьками в сім'ях дітей з розладами аутистичного спектра, тому тема кваліфікаційної роботи сформульована у наступній редакції «Особливості міжособистісних відносин в сім'ях, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра».

Об'єкт дослідження: міжособистісні відносини у сім'ї.

Предмет дослідження: особливості міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Відповідно до мети роботи визначені наступні завдання дослідження:

1. Розглянути поняття та класифікації міжособистісних стосунків в психолого-педагогічній науці.
2. Визначити стан розробленості проблеми батьківсько-дитячих відносин в сім'ях дітей з розладами аутистичного спектра у науковій літературі.
3. Емпірично дослідити особливості міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.
4. Розробити рекомендації сім'ям, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра щодо покращення їх міжособистісних відносин.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення, аналіз та узагальнення теоретичного матеріалу); емпіричні (метод експерименту, тестування (методика

«Сімейна адаптація та згуртованість» (Д.Х. Олсон, Дж. Портнер, І. Лаві), методика діагностики міжособистісних стосунків ЛПІ (Т. Лірі), «Спілкування у родині» (Ю. Альошина, Л. Гозман, О. Дубовська); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

– вчення про загальні та специфічні особливості порушеного розвитку (Н. Адамюк, В. Кухаренко);

– вчення про загальні і специфічні особливості нормального і аномального розвитку (Л. Виготський, Р. Левіна, В. Лубовський, Ж. Шиф та ін.);

– вчення про міжособистісні відносини і спілкування (Ю. Альошина, Е. Ейдемільер, А. Кронік, В. Мясичев, В. Столін);

– вчення про міжособистісний вплив (Г. Андрєєва, А. Бодальов, А. Обозова);

– вчення про емоційні відносини (Л. Гозман);

– вчення про психологічні особливості дітей з розладами аутистичного спектра (О. Єфимова, Т. Скрипник, М. Химко, В. Шевчук, Д. Шульженко).

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні наукового матеріалу щодо особливостей міжособистісних відносин в сім'ях, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Практичне значення результатів дослідження полягає у виявленні особливостей міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра та розробці рекомендацій сім'ям, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра щодо покращення їх міжособистісних відносин. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями-логопедами, вчителями-дефектологами, педагогами, психологами в роботі з батьками, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра для покращення їх взаємовідносин в сім'ї.

Апробація результатів дослідження відбулася на XXX Міжнародній науковій конференції студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (10 листопада 2021 р., м. Запоріжжя).

База дослідження: центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, який є структурним підрозділом комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування).

Загальний обсяг становить 59 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 36 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене емпіричне дослідження дозволили сформулювати такі висновки.

1. Проаналізувавши поняття та класифікації міжособистісних стосунків в психолого-педагогічній науці, констатовано, що міжособистісні стосунки – це сукупність об'єктивних зв'язків і взаємодій між особами, які відносяться до окремої групи. Це взаємозв'язки між людьми чи їх групами людей, які мають взаємний в процесі спілкування чи спільної діяльності. Можна виділити окремі види та типи міжособистісних стосунків. До видів міжособистісних стосунків відносяться: особисті та ділові; офіційні та неофіційні; позитивного чи негативного спрямування. Щодо типів міжособистісних стосунків, то можна виділити наступні: знайомство, приятелювання, товаришування, дружба, любов, подружні і сімейні стосунки та деструктивні стосунки.

2. Аналіз стану розробленості проблеми батьківсько-дитячих відносин в сім'ях дітей з розладами аутистичного спектра у науковій літературі показав, що сім'я, яка виховує дитину з розладами аутистичного спектра має специфічні риси. Мова йде про неадекватні стилі виховання та батьківського ставлення (гіперопіка, емоційне відкидання). Неадекватність виховання виникає через стрес та низький рівень адаптивності батьків, які або стають зчепленими з дитиною, або, навпаки, знижують емоційний зв'язок з нею. Проблема батьківсько-дитячих відносин в сім'ях дітей з розладами аутистичного спектра постає дуже гостро, бо неадекватні стилі виховання таких дітей можуть призвести до негативних наслідків для дитини – її здоров'я – психологічного та фізичного, її особистісного, соціального та емоційного розвитку.

3. Проведене емпіричне дослідження особливостей міжособистісних відносин батьків, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра дозволило виявити наступні параметри сімейного життя. У 40% випробуваних сімей, де виховується дитина з розладами аутистичного спектра переважає

ригідний рівень адаптації в сім'ях, що свідчить про низьку стійкість сімейної адаптації. Також виявлено, що переважаючим є розділений рівень згуртованості (50%). Тобто, половина випробуваних не може похвалитися високим рівнем згуртованості. На це вказує й те, що у випробуваних переважає водночас егоїстичний (40%) та альтруїстичний (35%) тип міжособистісних стосунків у сім'ї. Тобто, є подружжя, які спрямовані більше на власні потреби, а інші – спрямовують свою енергію на чоловіка (дружину) та дитину. Також серед сімей, які виховують дитину із розладами аутистичного спектра переважає взаєморозуміння між подружжями (25%).

4. Результати емпіричного дослідження створили основу для подальшої розробки методичних рекомендацій батькам дітей з розладами аутичного спектра щодо покращення їх міжособистісних відносин. В основу розроблених методичних рекомендацій покладено погляди таких вчених, як Н. Базима, Н. Заверико, Д. Сологуб, І. Мяснікова, Є. Тихомірова, О. Столярчук, Ю. Завацький, Н. Романюк, Д. Шульженко, І. Ушакова та Н. Отрохова. Рекомендації мають конкретний характер та подані у вигляді порад щодо формування психологічного благополуччя у сім'ї, подолання конфліктних ситуацій та правильних напрямках виховання дитини з розладами аутистичного спектра. Розроблені методичні рекомендації дозволять сім'ям, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра покращити їх міжособистісні відносини, створити в сім'ї атмосферу психологічного благополуччя для повноцінного особистісного розвитку дитини.